

ye zemin hazırlama yanında çıkar elde etme ve istismar aracı olarak kullanılmaya elverişli bir yöntemdir. Dolayısıyla bunu câiz görmek mümkün değildir. Aksine sihir, kehanet ve fal gibi günah sayılan bir davranış yahut aslı esası olmayan bir hurafe, bâtil inanış veya hipnoz olarak değerlendirilmek gerekir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, VI, 140; İbn Haldûn, *Mukaddime* (trc. Süleyman Uludağ), İstanbul 1982-83, I, 368-379; II, 1197-1199; Kâfiyeci, *Menâzilü'l-ervâh* (nşr. Mecdî Fethî es-Seyyid), Kahire 1991, s. 31-34; *Tecrid Tercemesi*, II, 402-406; Taşkoprizâde, *Miftâhu's-sa'ade*, I, 366-370; *Keşfü'z-zunûn*, I, 80, 159; T. Fahd, *La divination arabe*, Strasbourg 1966, s. 40, 49; a.mlf., "İstinzâl", *El²* (İng.), IV, 264-265; Seyyid el-Cümevî, *es-Sihr ve tahzîrü'l-ervâh*, Kahire 1993, s. 37-50, 113-115, 134-144, 209-214; M. Abdülhâdî Haydar, *'Âlemü'l-ervâh*, Beyrut 1999, s. 29-82; M. Ferîd Vecdî, "İstihzârü'l-ervâh fi Ürubbâ", *ME*, VIII (1937), s. 105-114; Mustafa et-Tayr, "er-Rûh ve istihzârü'l-ervâh, 2", a.e., XLI/6 (1969), s. 426-431; a.mlf., "er-Rûh ve istihzârü'l-ervâh, 3", a.e., XLI/7 (1969), s. 497-501; İbrahim Kemal Edhem, "Cinler ve Ruh Çağırma" (trc. Mustafa Tuncer), *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 9, Samsun 1997, s. 301-314; İlyas Çelebi, "Ruh Çağırma", *İslâm'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşamış Ansiklopedisi*, İstanbul 1997, IV, 16-19; Ali Köse, "Hârikülâde", *DİA*, XVI, 185-188.

İLYAS ÇELEBİ

RUHÂ

(bk. ŞANLIURFA).

RUHÂVÎ (الرواهي)

Ebû Muhammed Abdülkâdir b. Abdillâh er-Ruhâvî el-Hanbelî
(ö. 612/1215)

Hadis âlimi.

Cemâziyelâhîr 536'da (Ocak 1142) Ruhâ'da (Urfa) doğdu. Hayatının büyük bir kısmı Harran civarında geçtiğinden Harrânî, orada yaşayan Ebû'l-Fehm oğullarının âzatlısı olduğu için Fehmî nisbeleriyle de anılmış olup Avrupa menşeli bir aileye mensuptur. V. (XI.) yüzyılın sonlarında İslâm dünyasına gelen Haçlılar'ın Harran bölgesinde kurdukları Urfa Haçlı Kontluğu döneminde (1098-1144) Avrupa'dan bölgeye birçok hıristiyan ailesi göç etmiş, Ruhâvî'nin annesi, babası ve dedesi de bu sırada gelip buraya yerleşmiştir. 539'da (1144) İmâdüddin Zengî, Urfa'yı fethedip Haçlı Kontluğu'nu ortadan kaldırdıca müslümanlara esir düşen Ruhâvî'nin ailesi Har-

ran'da yaşayan Ebû'l-Fehm oğullarının kölesi durumuna gelmiş, ancak müslüman olduktan sonra âzat edilmiştir. Müslüman olunca Ruhâvî Abdülkâdir, babası Abdullâh, dedesi Abdurrahman ismini almış, annesi ise hıristiyan olarak kalmıştır. Bu sırada üç dört yaşında olan Ruhâvî'nin annesinden ayrı kaldığı ve daha sonra onu sık sık ziyaret ettiği nakledilmektedir (İbnü'l-Müstevfî, I, 133).

Ruhâvî ilk öğrenimine Ruhâ'da başladı, ardından tahsil için Musul'a gitti. Yirmi yaşlarında iken hadis ilmine ilgi duydu ve bu sebeple seyahatlere çıktı. İsfahan, Herat, Hemedan, Merv, Nişâbur, Sicistan, Bağdat, Vâsr, Basra, Musul, Dimaşk, İskenderiye ve Mısır başta olmak üzere İslâm dünyasının belli başlı merkezlerine uğrayarak devrin hadis otoritelerine ulaşmaya çalıştı. Kendilerinin hadis dinlediği hocaları arasında Hasan b. Abbas er-Rüstemî, Ebû Zür'a Tâhir b. Muhammed el-Makdisî, Abdürrahîm b. Ali el-Hâccî, İbn Sa'dûn el-Kurtubî, Ebû'l-Alâ el-Hemedânî, Ebû'l-Kâsım İbn Asâkir, Ebû Tâhir es-Silefî, Ebû Mûsâ el-Medîni ve Cemmâlî gibi âlimler bulunmaktadır. Dimaşk'ta iken hocası Ebû'l-Kâsım İbn Asâkir'in *Târîhu medîneti Dimaşk*'ını istinsah etmiş ve eserin tamamını kendisine okumuştur (İbn Receb, II, 84). İskenderiye'de bir yandan Ebû Tâhir es-Silefî'nin ders halkasında hadis dinlerken diğer yandan hocasının izniyle talebeye hadis okutması onun emsali arasında temayüz ettiğini göstermektedir. Ruhâvî'nin yetiştirdiği pek çok talebe arasında İbnü's-Salâh eş-Şehrezûrî, İbn Nukta, Zekiyyüddin Muhammed b. Yûsuf el-Birzâlî, Ebû İshak İbrâhim b. Muhammed es-Sarîfînî, Ziyâeddin el-Makdisî, Yûsuf b. Halîl ed-Dimaşkî, Mecdüddin İbn Teymiyye, Ebû Zekerîyyâ İbnü's-Sayrafi, Abdullâh b. Mahmûd el-Mevsilî ve İbn Hamdân sayılabilir.

Hayatının ilerleyen dönemlerinde Erbil'de oluşturduğu ders halkasında bir müddet hadis okutan Ruhâvî buradan Musul'a geçerek derslerine Muzafferîye Dârülhadisi'nde devam etti; ancak dârülhadisin yıktırılması üzerine ömrünün sonuna kadar yaşayacağı Harran'a gidip yerleşti. İlmî seyahatleri süresince derlediği ve bir kısmını kendi el yazısıyla istinsah ettiği zengin kütüphanesini evinin yanındaki caminin kütüphanesine bağışladı (Yâkût, III, 106). Ruhâvî Cemâziyelevvel 612'de (Eylül 1215) Harran'da vefat etti, cenaze namazını Fahreddin İbn Teymiyye kıldırdı ve Bâbülkebîr yakınında bir yere defnedildi. Onu yakından tanıyan ve biyografisini ya-

zan İbnü'l-Müstevfî, Harran ve civarını yönetmiş olan Kökbörî'nin kendisine itibar ettiğini ve zaman zaman ziyaretine gittiğini söyler (*Târîhu İrbil*, I, 133).

Kaynaklarda imam, hâfız, muhaddis, müverrih ve musannif gibi sıfatlarla anılan Ruhâvî çok hadis yazması ve hadis rivayetinde titiz davranmasıyla tanınmıştır. Hadis öğrenmek için yanına gelenlerin ancak uzun bir süre sonra usulüne intibak edebildikleri belirtilmektedir. Talebelerinden İbn Nukta onun âlim ve sâlih şahsiyeti yanında hadiste çetin bir kişi olduğunu, beraberinde uzun zaman bulunmayanların kendisinden faydalanmadığını ifade etmektedir. Yûsuf b. Halîl ed-Dimaşkî de onun güvenilir olduğunu, çok hadis dinlediğini, yaşadığı dönemde hadis ilminin zirvesine ulaştığını ve birçok eser kaleme aldığını söylemektedir. Ebû Şâme el-Makdisî ve Münzirî, Ruhâvî'nin dünyaya kıymet vermeyen zühd ve takvâ sahibi bir kişi olduğunu kaydetmektedir (İbn Receb, II, 84-85).

Eserleri. 1. *el-Erba'üne'l-büldâniyye (el-Erba'üne'l-mütebayinetü'l-esânîd, Erba'üne'l-büldâni'l-mütebayinetü'l-esânîd ve levâhikuhâ ve müte'allekâtühâ, Kitâbü'l-Erba'îne'l-mütebayinetü'l-İsnâd ve'l-bilâd)*. Ruhâvî bu eserinde, uğradığı kırk beldede karşılaştığı ve kendilerinden hadis rivayet ettiği kırk hocasının kırk farklı hadisini kırk farklı senedle nakletmiş, senedlerdeki râvilerle hocaları hakkında bilgi vermiş, ayrıca hadislerin metni üzerinde değerlendirmelerde bulunmuştur. Daha önceleri bir benzerinin kaleme alındığı belirtilen eserin (*Zehebî, A'lâmü'n-nübela'*, XXII, 72; *Târîhu'l-İslâm*, s. 105) bir ve iki ciltlik nüshaları olduğu ve bazı kısımlarının günümüze ulaştığı zikredilmiştir (Kettânî, s. 197). 2. *el-Mâdih ve'l-memduh*. Şeyhülislâm Hâce Abdullah Herevî ile onu metheden ve onu methedenleri metheden âlimlerin hayatlarına dair bir eserdir. 3. *el-Ferâiz ve'l-hisâb*.

BİBLİYOGRAFYA :

Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, III, 106; İbnü'l-Müstevfî, *Târîhu İrbil* (nşr. Sâmî es-Sakkâr), Bağdad 1980, I, 131-133; İbnü's-Salâh, *'Ulûmü'l-hadis*, s. 204; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela'*, XXII, 71-75; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, IV, 1387-1388; Safedî, *el-Vâfi*, XIX, 40-41; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (nşr. Ali M. Muavvaz v.dğr.), Beyrut 1994, XIII, 75-76; İbn Receb, *ez-Zeyl 'alâ Tabakâti'l-Hanâbile*, Kahire 1372/1952-53 → Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), II, 82-86; *Hediyyetü'l-ârifin*, I, 596; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), IV, 40; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe* (Özbek), s. 197; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, II, 579-580.

HAYATİ YILMAZ